

ДР ПАВЛЕ ДИМИТРИЈЕВИЋ (1913—1986)

Сасвим неочекивано, само што је изашла из штампе прва књига његовог најављеног система Управног права, угасио се 10. септембра 1986. године у Петровцу на мору живот дугогодишњег цењеног наставника и некадашњег декана Правног факултета у Београду, професора др Павла Димитријевића. Тим тужним поводом одржана је 12. септембра 1986. године комеморативна седница Наставно-научног већа Правног факултета у Београду, на којој су о професору др Павлу Димитријевићу као човеку, научном раднику и наставнику говорили професор др Живомир С. Борђевић, декан Правног факултета у Београду и академик Радомир Д. Лукић, професор Правног факултета у Београду, у пензији.

Сутрадан, на сахрани, на гробу се од покојног професора др Павла Димитријевића, у име Правног факултета у Београду, опростио професор др Војислав Симовић, професор Правног факултета у Београду у пензији.

Реч декана Правног факултета у Београду, професора др Живомира С. Борђевића

Поштовани чланови породице, колегинице и колеге, другарице и другови,

Неочекивано, у 73. години живота, преминуо је Павле Димитријевић, професор нашег Факултета. Догодило се то у тренутку када се спремао да крене кући, за Београд, из Петровца на мору, где се налазио на летовању. А ми смо имали обавештења да се проф. Димитријевић налази у добром здравственом стању. У то нас је уверавала и тек објављена његова књига *Управно право, I*, коју је написао са млађим колегом Ратком Марковићем. Знали смо да је припремао и да је ускоро требало да буду објављене још две књиге Управног права. И, ето, у таквим, наоко повољним здравственим околностима, њему је изненада позлило и смрт није успео да избегне.

У овом болном тренутку за све нас, а нарочито за чланове његове породице, морамо бити храбри и достојанствени. На то нас обавезују карактерне црте покојног Павла. Он је био увек, па и у најтежим тренуцима, енергичан, храбар, достојанствен. Сетимо се само 1968. године, када је био декан, његовог држања у време студентског штрајка, које је импоновало у сваком погледу. Тим држањем је окупио студенте нашег Факултета око себе и управе Факултета и они су му веровали све до окончања штрајка. Имао сам част да у то време будем продекан за наставу и тиме непосредан сарадник проф. Павла као декана.

У најкраћим цртама животни пут професора Павла Димитријевића изгледа овако. Рођен је 4. децембра 1913. године у Београду, у чиновничкој породици (отац му је био државни чиновник и завршио је каријеру као инспектор Министарства руда и шума, а мати дома-

лица). Школовао се у Београду, где је завршио и Правни факултет с одличним успехом и с наградом за најбољи успех на последњој години студија. Дипломирао је 1936. године. Пре и у току другог светског рата био је службеник у Привилегованој аграрној банци (15. III 1937. до 30. IV 1937), затим адвокатски приправник (17. X 1938. до 27. X 1939. и 1. VIII 1940. до 28. XII 1940) и судски приправник у Среском суду у Београду (28. XII 1940. до 20. XI 1944). После другог светског рата радио је као иследник у ресору унутрашњих послова, затим као члан Извршног одбора и као службеник у Председништву владе ФНРЈ. Јуна месеца 1950. године засновао је радни однос на Правном факултету у Београду у звању асистента.

Докторирао је 1957. године с докторском дисертацијом „Правноснажност управних аката“, коју је одлично одбранио. За доцента за предмет Управно право изабран је 16. јуна 1958. године, за ванредног професора за предмет Управно право 17. јануара 1961. године, а за редовног професора за предмет Управно право и Јавна управа 28. јуна 1966. године. Од 1963. године, поред предмета Управно право, предавао је и предмет Јавна управа. Школске 1965/66. и 1966/67. године био је продекан, а наредне две школске године декан Правног факултета у Београду. Пензионисан је 30. септембра 1982. године по сили закона.

Професор Димитријевић био је такође и наставник Више управне школе у Београду од његово оснивања, а по позиву је био наставник Правно-економског факултета у Приштини и Нишу (предавао је предмет Организација и методи рада јавне управе, одн. Јавна управа). Предавао је и у школи за социјалне раднике у Београду. У Савезном савету за научни рад био је секретар Комисије за правне науке; био је члан савета Савезног завода за јавну управу, затим један од тројице уредника *Мале политичке енциклопедије*, а у периоду 1961—1967. управник Института политичких наука. Године 1964. добио је Октобарску награду Београда за књигу *Правноснажност управних аката*. Носилац је Ордена рада са златним венцем.

Професор Димитријевић био је на два студијска боравка у Француској: на Правном факултету у Лиону (септембар 1937 — август 1938) и на Правном факултету у Паризу (октобар 1938 — март 1939). Писац је већег броја приручника и уџбеника за више школе, као и универзитетских уџбеника. У ред таквих његових радова улазе:

- *Устав, радно и привредно законодавство* (са Војиславом Петровићем);
- *Организација и функционисање државне управе* (са Славољубом Поповићем);
- *Уставно уређење, привредно и радно законодавство* (са Славољубом Поповићем и Александром Балтићем);
- *Основе друштвеног и политичког уређења Југославије*;
- *Правноснажност управних аката*;
- *Јавна управа*;
- *Организација и методи рада јавне управе*;
- *Елементи управног права*;
- *Основи управног права*;
- *Управно право, I* (у сарадњи са Ратком Марковићем).

Професор Димитријевић био је активан посленик у области правне науке све до своје смрти. О томе сведочи недавно објављена књига *Управно право, I* и рад на рукопису за још две књиге Управног права, које је, заједно са својим сарадницима, намеравао да ускоро изда, о чему је на почетку било речи.

Професор Димитријевић био је изванредан предавач и као такав остаје у трајној успомени свих генерација студената које су слушале његова предавања. Био је систематичан и јасан у излагању, није се губио бавећи се споредним стварима, умео је да одабере праве речи и да их повеже у складну и лепу форму и садржину.

Као што се види, живот и рад проф. Павла Димитријевића били су испуњени богатом и плодном садржином. Његовом смрћу Правни

факултет у Београду и сви ми изгубили смо много. За утеху, али и за понос, остају нам успомене и његова дела. Живео је радно, једноставно, часно, храбро и достојанствено. И умро је: једноставно и достојанствено.

Слава му!

Реч професора др Радомира Д. Лукића

Остали смо без Павла Димитријевића, наставника и научника, друга и пријатеља. Тешко је говорити о човеку који је до јуче био с нама, у пуном јеку рада, и одједном отишао заувек. Мени је поготову тешко говорити о Павлу, другу из младости, с факултета, када смо већ почели наше расправе о праву да бисмо их водили све до последњих дана. Он је био изузетно постојана личност, исправан у сваком погледу, чврст карактер, у кога се могло потпуно поуздати.

Свака смрт је губитак, јер се губи оно најдрагоценије благо — човек. За наш факултет и нашу правну науку одлазак Павла Димитријевића је утолико тежи што је он, са за своје године зачуђујућом снагом и свежином, с младалачким одушевљењем и полетом, писао своје најзначајније, монументално дело — *Управно право* (општи део), предвиђено у три књиге, а чија је прва књига изишла из штампе неки дан пре његове смрти, тако да није стигао ни да је види. Али и ова прва књига је довољна да се види да је то дело на високој научној равни, најбоље те врсте у нас и несумњиво на европској висини, дело које испуњава велику научну и наставну потребу нашу. Иако недовршено, оно је достојан и трајан споменик своме писцу. Он га је у потпуности и до појединости замислио на оригиналној основи и оно у целини носи његов печат, иако је предвиђено да неке његове делове израде његови млади сарадници. И ова прва књига је велики допринос нашој науци управног права и биће темељ каснијег рада у овој области.

Свој научни рад Павле Димитријевић је почео својом докторском дисертацијом о правноснажности управних аката. То није био почетнички рад већ дело зрелог научног радника, претежно теоријскоправно, које је обрађивало један од сложених проблема правне теорије, показујући високу теоријску спремност и способност аутора. Један од доказа његове вредности је што је — необично за једну докторску тезу — награђено Октобарском наградом града Београда.

Касније је Павле Димитријевић уложио велики труд да овлада за нас релативно новом дисциплином Јавне управе, коју је почео да предаје на факултету. Он је свестрано обрадио све њене главне проблеме у темељно израђеном уџбенику, који показује велику ерудицију и стваралачки дар писца.

Мада и ова, као и друга мања дела Павла Димитријевића показују његов велики правнички дар, овај ће доћи до пуног изражаја у поменутој првој књизи његовог *Управног права*, делу које чини част и свом творцу и нашој правној науци. Познато је да је у Европи *Управно право* веома развијена дисциплина, у којој су дали значајне доприносе и неки међу највећим духовима правне науке. Павле Димитријевић је савршено владао свим достигнућима у овој грани науке. Може се рећи да је цео свој век радио на овом делу, носећи га у себи до свих појединости. Припремајући се за коначно његово уобличење, он је најпре објавио један нацрт дела, али такав нацрт који је и сам дело од значаја — сажет систем *Управног права* — који може да служи као основни уџбеник. Треба се надати да ће на основу њега и других рукописа Павла Димитријевића његови наследници на овом предмету моћи да доврше дело које он није успео да доврши. Мотивисан својом научничком савешћу и осећањем дужности, он је успео да буквално отргне од смрти први и најважнији део овог дела и да тако постави камен-темељац високо научној обради управног права.

Можда ће звучати мало необично ако се каже да је главна црта правничког дела Павла Димитријевића управо што је оно *правно*

дело, дело изузетног и правог правника. Али то је тачно, Праву, које уређује живот људи у друштву и тесно је везано са свим његовим чиниоцима, заиста „ништа људско није страна“. Оно је везано за филозофију и етику, логику и лингвистику, антропологију и психологију, социологију и историју, економију и технику, све до медицине и статистике, а пре свега за политику и идеологију, и правник све ово мора познавати и тражити допринос који то даје праву. Отуд је разумљиво, али не и оправдано што се тај допринос често преувеличава и што све ове дисциплине потчињавају право себи, уместо да му служе у мери у којој су заиста од значаја за његово разумевање. Тако се право социологизира, психологизира, политизира, економизира и сл., уместо да остане оно што је — самостална друштвена творевина и дисциплина, која има своју садржину, законитости и технику — оно *правно* особено. Да би се то, пак, постигло, треба имати особен правнички дар, оно танано осећање за чисто *правно* — дар који је, као и сваки други, заиста редак, а за који се може рећи да му је основа у здравом људском разуму (али подигнутом на виши ступањ), у мудрости и разборитости, у осећању за меру и склад, израженом у посебној правној вредности — правди, у доследности, логичности и систематичности и, разуме се, у човечности. Овај редак дар је у пуној мери имао Павле Димитријевић и он блиста из његовог дела, из кога се може учити строгом правничком мишљењу и смислу за танано повезивање сложеног правног система и још сложенијег друштвеног живота.

Друга битна црта научног рада Павла Димитријевића је у високој теоријској обради свог предмета. Сасвим је погрешно мишљење да је у праву довољна само тзв. општа теорија права, а да се посебне правне науке могу задовољити догматичком обрадом конкретних садржаја права. Нема добре посебне конкретне правне науке без одговарајуће теоријске разраде њених правних установа на основу опште теорије права. Павле Димитријевић је био изузетно одбран за теорију и зато је све што је писао било теоријски веома продубљено, тако да има трајну вредност и да се и теоретичари-специјалисти могу да користе много чиме од тога. Неке његове теоријске анализе су прави узорци у својој врсти. Можда ће као његов главни допринос нашој науци управног права и остати управо та његова дубока теоријска обрада главних проблема у овој области.

Трећа важна врлина Павла Димитријевића је његова велика ерудиција. Можда ово не би требало посебно истицати, јер се ерудиција у научном раду подразумева. У науци се не може ништа учинити ако се не познаје оно што је већ достигнуто. Међутим, у нашим условима, уз огромну преоптерећеност професора великим бројем студената, недостатак средстава за набавку страних књига и часописа и за непосредну сарадњу са страним научницима, као и преоптерећеност великим бројем друштвених дужности итд., али и због субјективних слабости, недовољно се прати и наша и страна наука и још ређе дубоко примењују њени резултати. У нас се мало чита, а још ређе дубоко студирају проблеми. Ми сувише заостајемо за напретком науке у свету. Ако је Стерија на почетку рада правног факултета у нас заостајао за Европом десетак година, сада је застој сигурно више него двострук. Павле Димитријевић је пример као треба познавати страну науку, како је треба продубљено проучавати и користити се њеним резултатима. Треба се надати да ће се млађи научни радници угледати на њега.

Најзад треба поменути и друге врлине рада Павла Димитријевића, као што су систематичност, аналитичност, продубљеност, свестраност, прецизност, јасноћа. На жалост, многи ове врлине сматрају чисто формалним, па зато и мање значајним или чак и безначајним. Међутим, није тако. Оне су везане за садржину — нема добро схваћене, ни схватљиве, а још мање добро изложене садржине без ових својстава. Кад Павле Димитријевић узме у обраду једно питање, он га систематски потанко рашчлани у потпуности тражећи суштинске одлике и законитости које га објашњавају и омогућавају његово тачно теоријско решење и практичку употребу, при чему ниједна иоле значајна поје-

диност није занемарена. Пажљиво и тачно се излажу различита схватања и упоређују њихове предности и недостаци. Све је врло јасно изнето, подробно, али без сувишних речи, из чега је видљиво да пише зналац који је све дубоко проучио и дошао до једино исправног закључка.

Достојанствен човек, Павле Димитријевић није допустио да се својим даром и својим делом ни намеће ни размеће. Али му његова истинска вредност обележава значајно и трајно место у нашој правној науци. Ако је тачно да човек не може досегнути бесмртност својим животом, исто је тако тачно да јој се може бар донекле приближити својим делом. Павле Димитријевић је то постигао.

Слава Павлу Димитријевићу!

Реч професора др Војислава Симовића

Поштована и драга породицо Димитријевић, драги пријатељи,

Пала ми је у део тужна обавеза, утолико већа као интимном пријатељу, да се опростим од Павла Димитријевића, професора Правног факултета у Београду, нашег драгог Павла. То чиним у име Правног факултета као старе институције и заједнице студената, наставника и других радника у овој кући. Посебно, у име оног дела заједнице који сачињава Катедру за јавно право и политичке науке, којој сам имао част да председавам у једном периоду. Павле је био један од стубова те Катедре. Опраштам се од веома угледног професора, научног радника и некадашњег декана Факултета, од старог Београђанина и бившег бака Треће мушке гимназије у Београду.

Тешко је у овом моменту, када је дошло време опроштаја, када је човек био нарочито присан пријатељ и колега, емотивно везан и стога сада дубоко потресен и жалостан, рећи нешто потпуније о лицу нама драгог Павла. Утолико пре, што су битне и најважније особине Павла као професора и научног радника изложене на јучерашњој комеморацији. Ипак, дозволите ми да и ја нешто подвучем, да истакнем неку од особина које су га красиле.

Наш Павле био је пун вредности професор и посленик наше високе школе. Трудио се да увек што достојније представи и представља Правни факултет, да га брани и да учествује у изградњи његовог угледа и очувању дугогодишње традиције. Своје особине организатора и декана показао је и у једном тешком периоду штрајка 1968. године, када је бранио и штитио ову кућу и њено достојанство, бранио студенте и старао се о њима као енергични а брижни родитељ. Уживао је тада једнодушну подршку студената и својих колега. Ту је Павле показао дух и особине доброг човека.

Био је строг, али добар и велики професор, убедљив педагог и наставник. Та строгост помогла је не малом броју студената да веома успешно заврше одговарајући степен студирања, за шта су му они били захвални.

Познато је да је био правни ерудита, познавалац правне и сродне књижевности, са смислом за суштинску теоријску обраду и примену права. То може да уочи свако ко је читао његове радове, а још су понајбоље то знали његови другови и колеге који су имали задовољство и могућност да са њим расправљају непосредно. Низ његових разматрања, да их је сва ставио на хартију, могла су да представљају скицу једног научног дела.

Међутим, Павле, строг и критичан према другима, био је до крајности аутокритичан. Тешко и споро је из руку испуштао рукопис о неком проблему. То је разлог што је, на жалост, релативно мање објављивао. А највећа штета је што га је смрт омила када је стигао најбоље да ствара, када је почео и једним делом завршио и ту прекинуто рад на свом најзначајнијем делу — *Управно право*, замисљеном као

traité. То је непроцењива штета, коју ће делом, верујем, надокнадити његови најближи сарадници и колеге на Управном праву.

Потресени и ожалошћени његовим неочекиваним одласком, сви ми — његове колеге, пријатељи и поштоваоци, а посебно Правни факултет у Београду — можемо да изразимо, у овом часу, дубоку захвалност нашем великом правном трудебнику Павлу.

Нека је вечна слава Павлу Димитријевићу!